

Література:

1. Центральне міжрегіональне управління Міністерства юстиції: веб-сайт. URL: <https://centraljust.gov.ua/news/info/mentalne-zdorovya-ponyattya-ta-oznaki#:~:text>
2. Міністерство охорони здоров'я України: веб-сайт. URL: <https://moz.gov.ua/uk/psihichnij-dobrobut-i-psihichne-zdorov%E2%80%9999ja-chi-totozhni-ci-ponjattja-i-jak-voni-vzaemopov%CA%BCjazani>
3. Про наукову і науково-технічну діяльність: Закон України від 26.11.2015 № 848-VIII/ Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19#Text> (дата звернення 13.03.2025)
4. Курова А. В. Психологічне здоров'я молоді в умовах невизначеності та технології його збереження: дис. на здобуття наук. ступення докт. психол. наук. 19.00.05. Київ, 2023. 5 с.
5. Дзюба Т. М. Професійне здоров'я особистості в умовах невизначеності та суспільних викликів. Наукові записки. Серія «Психологія». 2024. Вип. 3(5) 20 с.
6. Панок В. Г. Захист і підтримка ментального здоров'я українців в умовах воєнного стану: виклики і відповіді. Київ, 2024. 7 с., 11 с.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-496-5-107>

ДЕВІАНТНА ПОВЕДІНКА ПІДЛІТКІВ ТА СПОСОБИ ЇЇ КОРЕКЦІЇ

Сивинюк Кристина Сергіївна

магістрантка кафедри психології,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

м. Київ, Україна

Девіантна поведінка підлітків – актуальна проблема сучасності, що потребує уваги та вирішення. У світі зі змінними соціальними нормами та інформаційним перевантаженням підлітки стикаються з труднощами. Розмиття моральних орієнтирів, міжпоколінні конфлікти створюють сприятливий ґрунт для її розвитку.

Вона включає широкий спектр відхилень від соціальних норм, від легких форм неконформізму до серйозних правопорушень, таких як агресія, вживання психоактивних речовин або правопорушення. Основними причинами девіантної поведінки є поєднання біологічних, психологічних та соціальних факторів, які формують особистість

підлітка у період його активного розвитку. Наслідки торкаються здоров'я, психологічного благополуччя, освіти, кар'єри та соціальної інтеграції. Окрім особистої шкоди, девіантна поведінка є загрозою для суспільства.

Згідно з психологічними дослідженнями, девіантна поведінка може проявлятися у різних формах: делінквентній (злочини та правопорушення), адиктивній (залежності від психоактивних речовин чи технологій), психопатологічній (пов'язаній із психічними розладами) та соціально-негативній (агресія, булінг, самоушкодження) [1, с. 16].

Особливої уваги потребує підлітковий вік, оскільки саме в цей період відбувається активне формування особистості, і підлітки стають особливо вразливими до зовнішніх впливів. Дослідження показують, що основними причинами девіантної поведінки є сімейні конфлікти, порушення прив'язаності, негативний вплив однолітків, економічні труднощі та психологічні особливості особистості, такі як підвищена тривожність або низька самооцінка. Виявлення таких факторів на ранніх стадіях дозволяє запобігти розвитку серйозних проблем у майбутньому.

Важливо пам'ятати, що девіантність – це не обов'язково негативне явище. Вона може мати як деструктивні, так і конструктивні функції для суспільства. Деякі форми девіантної поведінки можуть бути проявом індивідуальності і творчості. Девіантна поведінка – це результат взаємодії багатьох чинників, і не має єдиного розв'язку для її профілактики і корекції. Таким чином, девіантна поведінка не є виключно проблемою окремого підлітка, а результатом взаємодії різних чинників середовища. Для попередження і корекції девіантної поведінки необхідний комплексний підхід, що включає в себе роботу з сім'єю, школою і суспільством.

Психотерапія є важливим засобом допомоги підліткам із девіантною поведінкою, оскільки допомагає їм зрозуміти причини своїх вчинків, розвинути навички самоконтролю, навчитися керувати емоціями та будувати здорові стосунки. Спеціаліст обирає відповідний метод терапії або комбінує кілька для досягнення кращого результату. Тим самим допомагає розпізнати причини агресії та навчитися контролювати гнів. Крадіжки та вандалізм часто свідчать про проблеми з авторитетами, почуття невідповідності або стрес. В цих випадках терапія сприяє розвитку відповідальності та вмінню мирно вирішувати конфлікти. Вживання алкоголю та наркотиків у підлітковому віці може бути реакцією на стрес або пошуком сенсу життя, а психотерапія допомагає знайти альтернативні способи подолання труднощів. Проблеми з навчанням, що можуть проявлятися у втраті концентрації, зниженій мотивації або відчуженості від навчального процесу, також можна вирішувати за допомогою психотерапії, яка допомагає знайти

мотивацію, навчитися управляти часом та розвинути навички самоорганізації. Депресія і тривога є поширеними проблемами серед підлітків, які можуть відчувати ізоляцію або внутрішню пригніченість. Різні підходи терапії сприяють розвитку позитивного мислення, зміцненню самооцінки та пошуку ресурсів для подолання труднощів

Серед основних методів психотерапії, що застосовуються для підлітків із девіантною поведінкою, можна виділити когнітивно-поведінкову терапію, яка допомагає змінювати негативні мисленнєві шаблони та навчитися справлятися зі стресом.

Гештальт-терапія акцентує увагу на переживанні «тут і зараз», допомагаючи усвідомити свої емоції, прийняти відповідальність за власні вчинки та навчитися керувати собою.

Тілесно-орієнтована терапія корисна для підлітків із підвищеною тривожністю або труднощами у вираженні емоцій, оскільки дозволяє усунути м'язові затиски, що виникають через пригнічені переживання.

Сімейна терапія спрямована на залучення всіх членів родини до процесу лікування, адже доведено, що гармонійні сімейні стосунки сприяють позитивним змінам у поведінці підлітка.

Мистецька терапія допомагає виражати емоції через творчість, знижує рівень стресу, сприяє самопізнанню та розвитку самооцінки.

Групова терапія створює безпечний простір, де підлітки можуть ділитися досвідом із тими, хто стикається з подібними викликами, отримувати підтримку та навчатися соціальним навичкам, що допомагають долати труднощі.

В Україні функціонує мережа соціальних служб, реабілітаційних центрів і спеціалізованих закладів, що надають допомогу підліткам із девіантною поведінкою та їхнім сім'ям. Соціальні служби здійснюють профілактику, підтримують сім'ї та у разі необхідності направляють підлітків на спеціалізовану допомогу. Вони проводять заходи, що сприяють здоровому способу життя, допомагають вирішувати конфлікти та залучають молодь до суспільно корисних активностей [3, с. 14].

Реабілітаційні центри розробляють індивідуальні програми терапії, що включають психотерапію, соціальну адаптацію, навчання життєвим навичкам та професійну орієнтацію. У спеціалізованих закладах, таких як школи-інтернати, притулки та реабілітаційні центри, підлітки отримують допомогу у подоланні труднощів, проходять корекційні програми, спрямовані на зміну поведінки та адаптацію до суспільства [2, с. 32].

Попри труднощі з фінансуванням і нестачу спеціалістів, соціальні служби та реабілітаційні програми відіграють важливу роль у допомозі підліткам з девіантною поведінкою, сприяючи їхній адаптації, соціалізації та розвитку здорового майбутнього.

Важливо зазначити, що кожен випадок девіантної поведінки унікальний і потребує індивідуального підходу до його вивчення та

корекції. Не можна застосовувати єдиний шаблон до всіх підлітків з девіантною поведінкою. Огляд літератури та аналіз одержаних даних дозволяють стверджувати, що запобігання девіантній поведінці є складним і багатогранним завданням, яке вимагає зусиль з боку сім'ї, школи, громадськості та держави.

Ефективність профілактики залежить від комплексного підходу та спільних зусиль усіх зацікавлених сторін. Батьки мають створювати в сім'ї атмосферу довіри та розуміння, виховувати в дитини моральні цінності, підтримувати її цікаві та захоплення, забезпечувати любов'ю та підтримкою. Школа також має ставати не тільки місцем навчання, але й центром виховання морально здорової особистості. Важливо розвивати в підлітків соціальні навички, навчати їх ефективним методам спілкування, проводити просвітницькі заходи щодо шкідливих звичок, забезпечувати психологічну допомогу підліткам у разі необхідності. Натомість суспільство має створювати здорову соціальну атмосферу, забезпечувати підлітків роботою та відпочинком, надавати доступ до освіти та медичної допомоги, створювати умови для їх соціальної адаптації [4, с. 45].

Підлітковий вік – це буревійна дорога до дорослості, повна бурхливих переживань та перетворень. Це час не тільки фізичного зростання, але й бурхливих емоційних переживань, шукання власної ідентичності та формування самостійної особистості. Цей період не довгий, але його значення для майбутнього людини неможливо переоцінити. Підлітки змінюються на очах, їх тіло та душа проходять швидкі та інтенсивні перетворення, що робить їх особливо вразливими до зовнішніх впливів. Негативні фактори середовища можуть залишити незворотний слід на їх характері, цінностях та світогляді.

Література:

1. Бондарчук О.І. Психологія девіантної поведінки: Курс лекцій. – Київ: Видавництво «Знання», 2023.
2. Золотова, Г. Д. (2010). Соціально-педагогічна профілактика адиктивної поведінки неповнолітніх: Навч. посібник. Луганськ. 231 с.
3. Козубовська І.В., Товканець Г.В. Соціальна профілактика девіантної поведінки. – Ужгород: Патент, 1998.
4. Смирнов С.Д. Психологія особистості: підручник. – Київ: Академвидав, 2014.
5. Чайка В.В. Діагностика та профілактика девіантної поведінки у підлітків. – Вісник психології і педагогіки, 2016.